

Nikola PEROVIĆ*

DINAMIKA U RAZVOJU EKONOMSKIH SLOBODA U REGIONU JUGOISTOČNE EVROPE

1. VRSTE I AKTUELNOSTI U PROUČAVANJU EKONOMSKE SLOBODE

„Ekonomska sloboda je ona sloboda koja se odnosi na materijalnu autonomiju individualca u njegovim odnosima sa državnim i drugim organizovanim grupama”.¹ Ekonomska sloboda, tj. u opštem smislu odsustvo svih poslovnih barijera, po svjetskoj organizaciji Fondacija Heritage, mjeri se od 1995. godine u vidu tzv. Indeksa ekonomske slobode. Ovaj indeks je vrijednost sljedećih deset faktora po kojima je u toku 2007. rangirano 157 zemalja: regulacije, trgovinske slobode, poreske slobode, slobode od državne potrošnje, monetarne slobode, investicione slobode, finansijske slobode, vlasnička prava, slobode od korupcija i slobode radne snage.² Ovim faktorima je dodijeljeno jednako učešće u formiranju ukupnog indeksa ekonomske slobode određene države. Novina od 2007. godine jeste da su države ocijenjene indeksom od 0 do 100, s tim da veća ocjena nosi veću ekonomsku slobodu.

Prema zvaničnim podacima pomenute Fondacije, samo 19% zemalja je slobodno ili djelimično slobodno³. S druge strane, ako imamo na

* „13. jul Plantaže”, Podgorica

¹ William W. Beach and Tim Kane, Ph. D.: *Methodology: Measuring the 10 Economic Freedoms*, izvor: www.heritage.org/research

² www.heritage.org/index.

³ Države koje su rangirane indeksom od 80 do 100 smatraju se slobodnima, njih je samo 7, dok su 23 države sa indeksom 70-79,9 uglavnom slobodne. Analiza je imala podatke za 157 država. Izvor: www.heritage.org/index

umu misao Ludviga von Misesa da je „čovjek slobodan samo ako oblikuje svoj život u skladu sa sopstvenim planovima”⁴, jasno je da su svi napori za povećanjem ekonomskih sloboda u prioritetnom globalnom interesu.

S obzirom na to da se ovi indeksi mjere za većinu država (za Crnu Goru nažalost posljednji podaci postoje u 2003. i odnose se na zajedničku državu Srbije i Crne Gore), unutarregionalna komparacija predstavlja alatku u konkurentskoj analizi poslovnog zdravlja i budućeg ekonomskog prosperiteta država našeg, jugoistočnog regiona Evrope, te smo u trećem dijelu zaokupljeni dinamikom u ekonomskim slobodama članica našeg regiona.

2. VAŽNOST EKONOMSKE SLOBODE U IZBORU METODA MEĐUNARODNIH TRŽIŠNIH ULAZAKA

U ovom dijelu vidjećemo da je ekonomska sloboda bitan faktor u izboru pravog puta u međunarodnom poslovanju, ali i da se mora posmatrati sa ostalim važnim elementima koji imaju različit uticaj u pojedinim metodima tržišnih ulazaka.

Postoje četiri osnovna metoda tržišnih ulazaka:

- izvoz, kao osnovni i najmanje rizičan oblik internacionalizacije;
- licencing, tj. stvaranje ugovornih odnosa sa inopartnerima po osnovu korišćenja tehnologije;
- strategijske alijanse i zajednička ulaganja, koji podrazumijevaju dugoročne aranžmane na inostranom tržištu po osnovu zajedničkog korišćenja komplementarnih resursa;
- direktne strane investicije, koje predstavljaju najveći stepen internacionalizacije u vidu podizanja novih resursa na inotrižistu (green field investicija), kupovine postojećih (brown field investicija) ili kupovine najmanje 10% akcija inokompanije (portfolio investicija).

Faktori koje je neophodno analizirati prilikom navedenih metoda tržišnih ulazaka (izvoz, licencing, strategijske alijanse i zajednička ulaganja i direktne strane investicije) su:

1. kontrola;
2. agentski troškovi;

⁴ www.mises.org.

3. početne investicije;
4. tržišno učešće;
5. vlasništvo tehnologije;
6. rizik od imitacije;
7. ekonomski i politički rizik (tj. odsustvo ekonomske i političke slobode) i kulturni rizik.

Ovi faktori različito utiču na metode tržišnih ulazaka, što se vidi iz sljedeće tabele:

Tabela 1: Faktori za analizu međunarodnih metoda tržišnih ulazaka⁵

<i>Faktor/ Međunarodni metod</i>	<i>IZVOZ</i>	<i>LICENCING</i>	<i>SA/JV*</i>	<i>FDI**</i>
KONTROLA	Minimalna	Minimalna/ Ugovor	Srednja/ Značajna	Maksimalna
AGENTSKI TROŠKOVI***	Značajni	Maksimalni	Ograničeni	Minimalni
POČETNE INVESTICIJE	Minimalne	Minimalne	Ograničene/ Značajne	Značajne
TRŽIŠNO UČEŠĆE	Minimalno/ Srednje	Minimalno/ Srednje	Srednje/ Značajno	Značajno
VLASNIŠTVO TEHNOLOGIJE	Sopstveno	U sopstvenoj zemlji/ Ugovor	Prenosi se na JV/ Ugovorom definisano	Sopstveno
RIZIK OD IMITACIJE	Ograničen	Značajan	Ograničen/ Značajan	Minimalan
POLITIČKI, EKONOMSKI I KULTURNI RIZIK	Minimalan	Minimalan	Ograničen/ Značajan	Značajan

* SA-Strategijske alijanse, JV-Joint Ventures (Zajednička ulaganja).

** FDI-Foreign Direct Investments (Direktne strane investicije).

*** Agentski troškovi nastaju kada su interesi agenta u konfliktu sa interesima principala.

Kontrola koju proizvođač posjeduje na inostranom tržištu raste sa povećanjem internacionalizacije od izvoza ka direktnim stranim investicijama. Takođe, povećanjem kontrole, koja podrazumijeva veće investicije na inotržištu, povećava se izloženost ekonomskim, političkim i kul-

⁵ Perović Nikola: „Komparativna analiza modela međunarodnih tržišnih ulazaka”, Preduzetnička ekonomija, Volume 10, University of Montenegro, Podgorica 2005.

turnim rizicima imanentnim za konkretno inostrano tržište, ali potcjenjuje se i veći prihod po osnovu većih investicija.

Agentski troškovi jesu troškovi koji nastaju kada su interesi agenata-predstavnika na inotržištu (posrednika, distributera i sl.) u konfliktu sa interesima principala, tj. kompanije koja je angažovala agenta. Agentski troškovi se smanjuju krećući se ka kompleksnijim oblicima međunarodnog angažmana. Razlog je jednostavan: kompanija povećava obim aktivnosti koje obavlja u sklopu sopstvenog sistema, te time povećavajući kontrolu nad poslovanjem, smanjuje rizik konflikta interesa od strane učesnika koji nijesu dio kompanije.

Pošto se svaka kontrola vezuje za određena ulaganja, stepen investicija se povećava sa većom kontrolom, tj. od manjih ka više složenim oblicima međunarodnih tržišnih ulazaka. Ulaganja su najmanja kada firma izvozi ili iznajmljuje tehnologiju (licencing), a najveća kada odluči da upravlja sopstvenim preduzećem u inostranstvu. Investicije se ne odnose samo na neophodna proizvodna ulaganja već i ulaganja u marketing i kadrove.

Tržišno učešće, kao parametar većeg angažovanja u inostranstvu, treba da prati povećanje stepena kompleksnosti međunarodnih tržišnih metoda. Tržišno učešće je ograničeno kada preduzeće izvozi i povećava se ulaganjem u prodajnu ili proizvodnu operativu u inostranstvu, jer kompanija tada postaje fleksibilnija i bolje opremljena da odgovori izazovima lokalnog tržišta i kulturne sredine.

Vlasništvo tehnologije je bitan faktor jer otvara polje rizika od imitacije određene tehnologije. Rizik je najmanji kada kompanija kontroliše tehnologiju u okviru svog preduzeća, a povećava se sa povećanjem angažovanja na inostranom tržištu.

Politički rizici se odnose na opasnosti od rata, terorizma, nacionalizacije, antiglobalizacijskih i ekoloških pokreta i sl. Kulturni rizik se zapaža prvenstveno u relacijama među zaposlenima koji pripadaju različitim kulturama, kao i ulozi koju kompanija želi da ima u lokalnoj sredini.

Ekonomski rizik se može posmatrati kao odsustvo ekonomske slobode, tj. prisustvo raznih biznih barijera, koje povećavaju rizik prilikom ulazaka na inostrana tržišta. Ekonomska sloboda, kao što je već pomenuto, karakteriše se velikim brojem faktora (10 po Fondaciji Heritage), i predstavlja bitan element prilikom odluke o tržišnom ulasku na inostrano tržište. Ekonomski rizik, tj. osjetljivost kompanije ka ekonomskoj slobodi, povećava se prelaskom na kompleksnije oblike međunarodnog angažmana. Najmanji rizik je kada preduzeće indirektno izvozi, a najve-

ći rizik je kada kompanija ima direktno vlasništvo nad aktivom u inostranstvu (direktne strane investicije).

3. EKONOMSKE SLOBODE U JUGOISTOČNOJ EVROPI

Velika Britanija je najslobodnija evropska zemlja u ekonomskom pogledu, dok je u regionu Jugoistočne Evrope zemlja sa najvećim indeksom ekonomske slobode Slovenija, a sa najnižim Bosna i Hercegovina, prema podacima Fondacije Heritage.⁶

Tabela 2: Rang lista zemalja Jugoistočne Evrope⁷ po indeksu ekonomske slobode u 2007. godini

<i>Zemlja</i>	<i>Indeks ekonomskih sloboda</i>
Slovenija	63,6
Bugarska	62,2
Albanija	61,4
Rumunija	61,3
Makedonija	60,8
Moldavija	59,5
Hrvatska	55,3
Bosna i Hercegovina	54,7

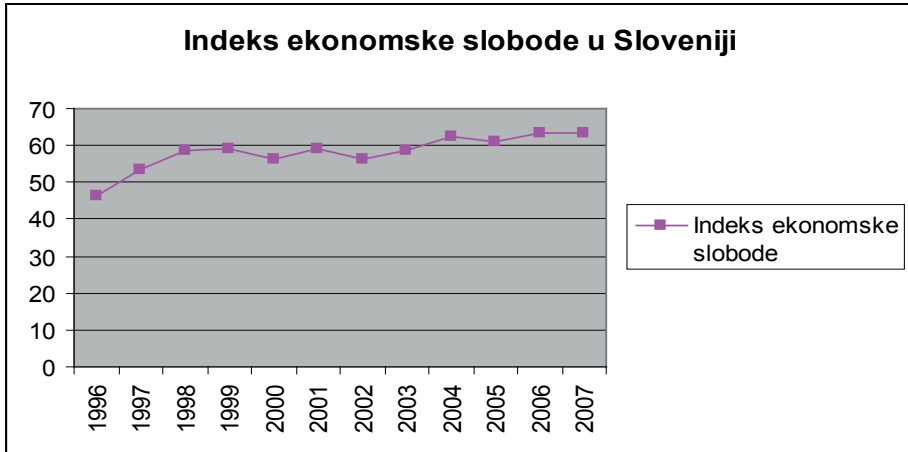
Navedenih sedam zemalja, nalazeći se u našem tzv. „tranzicionom” regionu, predstavljaju konkurente za priliv direktnih stranih investicija, te je njihov napredak u ekonomskoj slobodi svakako od velikog poslovnog značaja i podstreka za crnogorsku ekonomiju. Grčka i Turska nijesu uključene u analizu, upravo iz gorepomenutog razloga, jer ne pripadaju zemljama koje su od devedesetih u procesu tranzicije od socijalističkih ka tržišnim ekonomijama. Kako se dinamika „tranzicijskih” zemalja odvijala u periodu 1996⁸-2007. godine (osim za Makedoniju i BiH, za koje ne postoje uporedni podaci za ovaj period, te smo ih isključili iz analize), vidimo iz sljedećih grafika:

⁶ Izvor: Tim Kane, Kim R. Holmes, Mary Anastasia O’ Grady, 2007 *Index of Economic Freedom* (Washington D. C.: The Heritage Foundation and Dow Jones & Company, Inc. 2007), www.heritage.org/index.

⁷ Podaci za Crnu Goru i Srbiju ne postoje za period 2004-2007.

⁸ 1996. je prva godina u kojoj su podaci za Sloveniju raspoloživi.

Graf 1:

Tabela 3: Ekonomska sloboda u Sloveniji⁹

Godina	Index	Regulacija	Trg. slob.	Pores. sl.	Drž. potr.	Mon. slob.	Inv. slob.	Finan. slob.	Vlas. prava	Korupc.	Rad. snaga
1996.	46,3	50	54,0	79,5	23,7	49,7	30	70	30	30	
1997.	53,5	50	54,0	67,6	25,6	64,0	50	70	50	50	
1998.	58,6	50	54,0	67,9	26,9	68,3	70	70	70	50	
1999.	59,2	50	54,0	68,3	29,4	70,8	70	70	70	50	
2000.	56,2	50	68,6	68,6	26,9	71,9	50	50	70	50	
2001.	59,2	70	62,4	68,5	38,3	73,5	50	50	70	50	
2002.	56,2	70	59,2	67,9	31,6	72,0	50	50	50	55,0	
2003.	58,6	70	57,2	68,7	52,7	76,7	50	50	50	52,0	
2004.	62,2	70	80,2	69,6	52,9	77,3	50	50	50	60,0	
2005.	60,9	70	76,8	70,4	56,8	79,1	50	50	50	59,0	47,2
2006.	63,5	65,6	77,4	76,0	55,9	81,7	70	50	50	60,0	48,6
2007.	63,6	74,2	76,6	69,7	56,8	79,0	70	50	50	61,0	48,7

Slovenija je u posmatranom periodu od 12 godina uspjela da poveća indeks ekonomske slobode za 17,3 indeksna poena, jer je u 1996. ovaj indeks iznosio 46,3, a u 2007. 63,6. Ovaj rezultat postavlja Sloveniju na prvo mjesto po ekonomskoj slobodi u regionu Jugoistočne Evrope. No,

⁹ www.heritage.org/index.

situacija bi bila još povoljnija da u istom periodu (Tabela 3) nije došlo do smanjenja poreskih sloboda sa 79,5 na 69,7 indeksna poena, kao i finansijskih sloboda sa 70 na 50 poena, dok su svi ostali faktori indeksa ekonomske slobode u navedenom periodu zabilježili izuzetan rast.¹⁰

Graf 2:

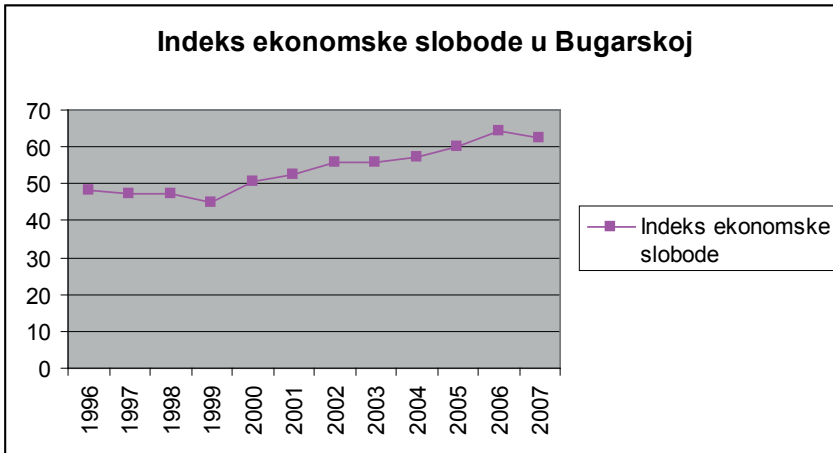


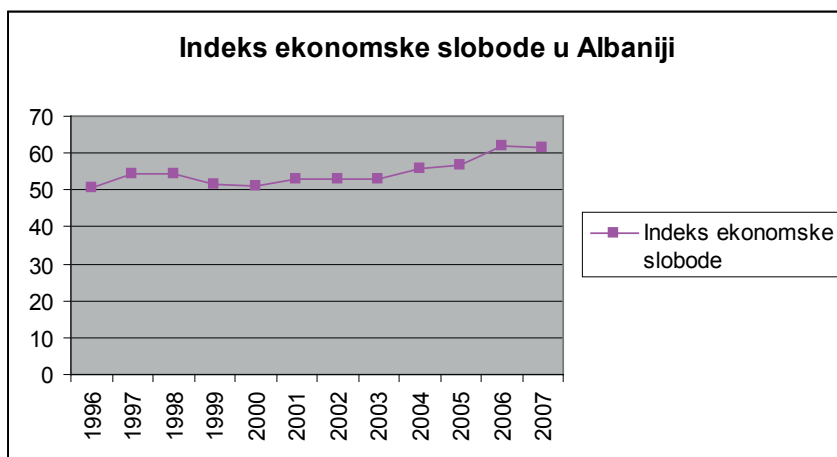
Tabela 4: Ekonomska sloboda u Bugarskoj

Godina	Index	Regulacija	Trg. slob.	Pores. sl.	Drž. potr.	Mon. slob.	Inv. slob.	Finan. slob.	Vlas. prava	Korupc.	Rad. snaga
1996.	48,2	30	66,0	67,1	40,9	30,0	70	50	50	30	
1997.	47,2	30	66,0	65,9	46,4	36,5	50	50	50	30	
1998.	47,2	30	64,1	69,0	56,6	25,2	50	50	50	30	
1999.	45,0	30	41,9	78,7	54,1	0,0	70	50	50	30	
2000.	50,4	30	64,8	78,6	60,1	0,0	70	50	50	50	
2001.	52,7	30	52,2	72,1	73,4	26,2	70	50	50	50	
2002.	55,9	30	55,2	78,8	58,4	75,8	70	50	50	35,0	
2003.	55,6	30	57,4	81,6	64,8	77,5	50	50	50	39,0	
2004.	57,1	30	58,2	87,4	69,2	78,7	50	70	30	40,0	
2005.	59,9	30	77,0	86,9	60,8	83,1	50	70	30	39,0	72,2
2006.	64,3	69,0	60,8	92,3	58,0	80,5	70	70	30	41,0	71,4
2007.	62,2	66,9	60,8	91,3	65,6	75,7	60	60	30	40,0	71,5

¹⁰ www.heritage.org/index.

Bugarska je neravnomjernim rastom uspjela povećati ekonomsku slobodu za 14 indeksnih poena (Tabela 4), sa 48,2 poena u 1996. na 62,2 u 2007. godini. Nažalost, u ovom periodu su opale trgovinske slobode za 5,2 poena, investicione slobode za 10 poena, dok su vlasnička prava pogoršana za čitavih 20 poena¹¹. S obzirom na to da je ova zemlja odskora postala članica Evropske unije, biće jako zanimljivo ispitati promjene u indeksu ekonomske slobode u narednim godinama.

Graf 3:



Albanija pripada kategoriji zemalja Jugoistočne Evrope, koja, iako je unaprijedila ekonomske slobode u posljednjih 12 godina, ipak nije učinila veliki napredak. Indeks ekonomske slobode je porastao za 10,6 indeksnih poena, tj. sa 50,8 u 1996. godini na 61,4 u 2007. godini¹². Daljom analizom podataka (Tabela 5) *Indeks 2007 Fondacije Heritage*, uviđa se da je najmanji uspjeh napravljen kod poreskih sloboda koje su povećane za samo 3,7 poena, kao i kod sloboda od regulacije, jer je ovaj faktor povećan za samo 6,1 poena, dok su investicione slobode i vlasnička prava opale za 10, odnosno 20 indeksnih poena. Sa druge strane, faktor državna potrošnja je bio slobodniji za 34,8 poena, a monetarna sloboda je povećana za čak 38,1 poen u periodu 1996-2007.

¹¹ www.heritage.org/index.

¹² www.heritage.org/index.

Tabela 5: Ekonomska sloboda u Albaniji

Godina	Index	Regulacija	Trg. slob.	Pores. sl.	Drz. potr.	Mon. slob.	Inv. slob.	Finan. slob.	Vlas. prava	Korupc.	Rad. snaga
1996.	50,8	50	54,0	87,8	42,9	42,6	70	50	50	10	
1997.	54,2	50	74,0	87,7	53,6	62,9	70	30	50	10	
1998.	54,4	50	74,0	88,1	69,9	67,7	70	30	30	10	
1999.	51,5	50	52,8	88,6	74,5	57,8	70	30	30	10	
2000.	51,0	50	52,8	86,8	69,7	59,6	70	30	30	10	
2001.	53,1	50	58,8	86,3	71,4	71,8	70	30	30	10	
2002.	53,2	30	58,5	86,2	68,5	86,1	70	50	30	0,0	
2003.	53,2	30	51,2	89,2	72,4	85,8	70	50	30	0,0	
2004.	56,0	30	56,4	89,1	74,4	79,6	70	50	30	25,0	
2005.	56,6	30	55,2	88,9	73,8	85,0	70	50	30	25,0	58,0
2006.	62,0	57,7	57,4	87,4	78,0	85,3	70	70	30	25,0	59,3
2007.	61,4	56,1	63,2	91,5	77,7	80,7	60	70	30	24,0	60,6

Rumunija je u posljednjih 12 godina imala velike promjene u indeksu ekonomske slobode, ali je ovaj pokazatelj neravnomjernim, gotovo cikličnim rastom, povećan za 13,6 poena, sa 47,7 poena u 1996. godini na 61,3 poen u 2007. godini¹³. Najveći napredak je napravljen u povećanju monetarnih sloboda jer je ovaj faktor povećan za cijelih 57,8 poena. Takođe, izuzetan napredak zabilježen je i kod povećanja sloboda od regulacije, koje su sa 30 poena u 1996. godini došle na nivo od 70,9 poena u 2007. godini. Ali rast ekonomske slobode u Rumuniji nije bio izraženiji usljed smanjenja investicionih sloboda za 20 poena, kao i stagnacije u vlasničkim pravima i slobodi od korupcije (Tabela 6). Imajući na umu da se upravo od investicija u ovoj novoj EU članici očekuju pozitivni efekti na povećanje životnog standarda lokalnog stanovništva, Rumunija će morati da puno uradi na povećanju investicionih sloboda kako bi bila konkurentan ekonomski faktor u Evropskoj uniji.

¹³ www.heritage.org/index.

Graf 4:

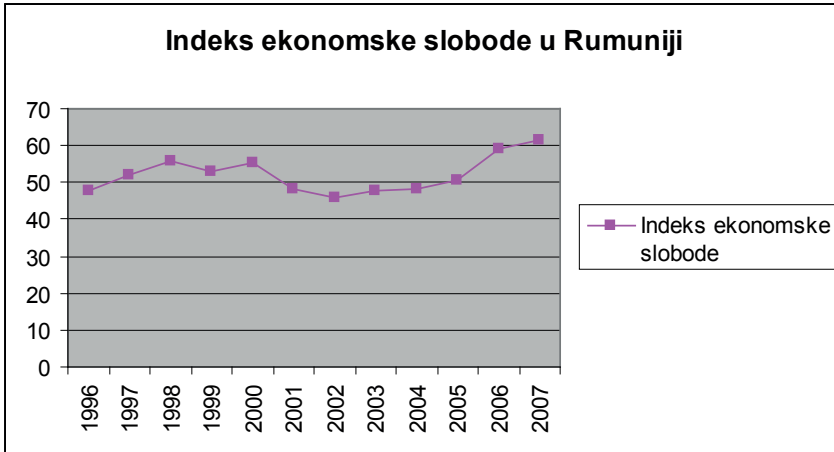


Tabela 6: Ekonomska sloboda u Rumuniji

Godina	Index	Regulacija	Trg. slob.	Pores. sl.	Drz. potr.	Mon. slob.	Inv. slob.	Finan. slob.	Vlas. prava	Korupc.	Rad. snaga
1996.	47,7	30	76,6	59,8	70,5	11,9	70	50	30	30	
1997.	52,1	30	88,0	61,1	70,3	39,1	70	50	30	30	
1998.	55,7	30	89,0	60,8	69,3	52,1	70	50	30	50	
1999.	53,1	30	89,0	61,5	70,0	27,0	70	50	30	50	
2000.	55,3	30	89,0	72,2	68,6	38,1	70	50	30	50	
2001.	48,3	30	68,5	71,7	82,9	41,4	50	30	30	30	
2002.	46,0	30	69,3	76,3	52,6	46,6	50	30	30	29,0	
2003.	47,7	30	55,2	79,4	56,1	50,9	50	50	30	28,0	
2004.	48,4	30	52,6	79,9	80,0	56,8	30	50	30	26,0	
2005.	50,8	30	65,4	80,1	74,8	62,6	30	50	30	28,0	57,0
2006.	58,9	74,5	63,4	91,7	74,2	66,6	50	50	30	29,0	59,8
2007.	61,3	70,9	74,0	91,7	74,9	69,7	50	60	30	30,0	61,4

Monetarne slobode su u periodu 1996-2007. unaprijeđene za 68 poena, što je najviše uticalo na povećanje ukupnog Indeksa ekonomske slobode za 9,4 sumarna poena, sa 50,1 na 59,5 u 2007. godini¹⁴. No, vlasnička prava i finansijske slobode su stagnirale u posljednjih 12 godina, dok

¹⁴ www.heritage.org/index.

su investicione slobode pogoršane za čak 20 poena. Slobode od korupcije imale su padove i uspone, da bi u 2007. godini u odnosu na 1996. godinu bile na manjem nivou za 1 poen (Tabela 7). Nedovoljan uticaj na povećanje Indeksa ekonomske slobode imale su trgovinske i poreske slobode, jer su u navedenom periodu povećane za 4,4 i 7 poena.

Graf 5:

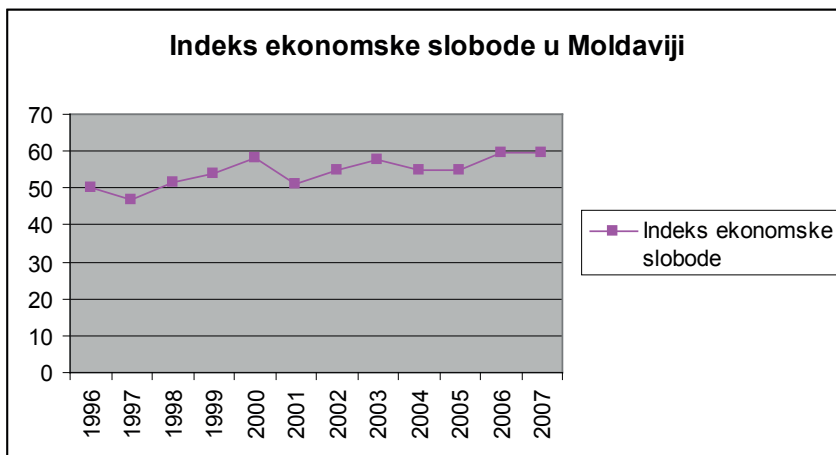


Tabela 7: Ekonomska sloboda u Moldaviji

Godina	Index	Regulacija	Trg. slob.	Pores. sl.	Drž. potr.	Mon. slob.	Inv. slob.	Finan. slob.	Vlas. prava	Korupc.	Rad. snaga
1996.	50,1	50	70,0	83,4	67,4	0,0	50	50	50	30	
1997.	46,6	50	70,0	72,7	36,5	10,4	50	50	50	30	
1998.	51,4	50	70,0	71,8	44,8	46,3	50	50	50	30	
1999.	54,0	50	70,0	72,3	47,6	65,9	50	50	50	30	
2000.	58,1	50	70,0	70,5	82,6	69,9	50	50	50	30	
2001.	51,0	30	71,4	69,6	72,3	55,9	50	50	50	10	
2002.	55,1	30	71,0	85,4	79,1	54,7	50	50	50	26,0	
2003.	57,5	30	75,4	87,6	79,8	63,4	50	50	50	31,0	
2004.	54,8	30	75,4	87,7	77,6	71,3	30	50	50	21,0	
2005.	55,1	30	72,2	89,7	74,1	70,0	30	50	50	24,0	61,0
2006.	59,6	75,0	74,4	93,2	72,0	68,4	30	50	50	23,0	59,7
2007.	59,5	70,0	74,4	90,4	71,7	68,0	30	50	50	29,0	61,2

Graf 6:

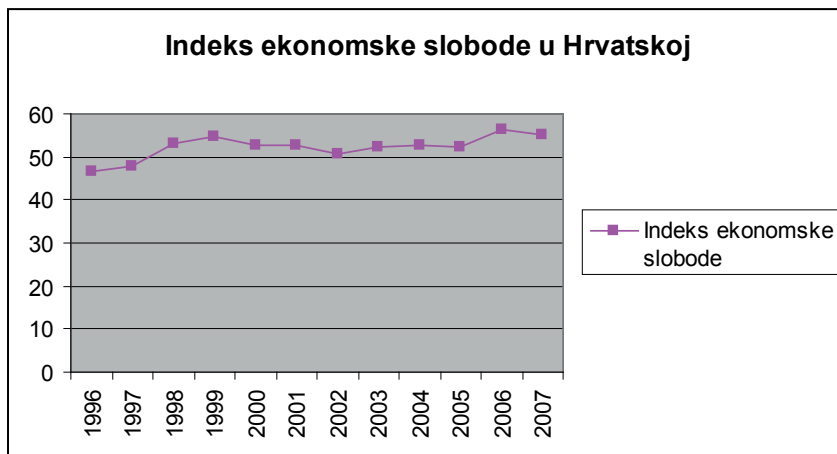


Tabela 8: Ekonomska sloboda u Hrvatskoj

Godina	Index	Regulacija	Trg. slob.	Pores. sl.	Drž. potr.	Mon. slob.	Inv. slob.	Finan. slob.	Vlas. prava	Korupc.	Rad. snaga
1996.	46,6	30	64,0	84,9	60,5	0,0	50	50	50	30	
1997.	47,8	30	75,8	82,9	61,1	0,0	50	50	30	50	
1998.	53,2	30	75,8	78,8	52,5	61,7	50	50	30	50	
1999.	54,6	30	78,7	78,9	51,8	72,1	50	50	30	50	
2000.	52,7	30	62,0	79,3	53,5	69,9	50	50	30	50	
2001.	52,7	30	66,6	77,9	48,5	71,7	50	50	30	50	
2002.	50,8	30	63,8	78,8	42,0	75,7	50	50	30	37,0	
2003.	52,5	30	67,8	85,1	44,0	76,2	50	50	30	39,0	
2004.	52,9	30	60,4	78,2	39,6	79,5	50	70	30	38,0	
2005.	52,5	30	60,4	72,9	41,8	81,5	50	70	30	37,0	51,7
2006.	56,2	54,0	73,4	79,7	37,0	81,3	50	70	30	35,0	51,4
2007.	55,3	53,8	77,8	79,9	36,5	79,3	50	60	30	34,0	52,0

Hrvatska je povećala Indeks ekonomske slobode za 8,7 poena u periodu 1996-2007, koji je u 1996. bio 46,6, a u 2007. godini, 55,3¹⁵. Monetarne slobode su kao i u slučaju Moldavije najviše uticale na povećanje Indeksa, jer je ovaj pokazatelj povećan za 79,3 poena. S druge strane, naj-

¹⁵ www.heritage.org/index.

više negativno na Indeks ekonomske slobode uticalo je smanjenje sloboda od državne potrošnje za 34 poena, a potom vlasničkih prava za 20 poena. Hrvatska nije zabilježila veći rast ekonomskih sloboda, jer su poreske slobode uvećane za svega 5 poena, a slobode od korupcije za 4 poena, sa 30 poena u 1996. godini na 34 poena u ovoj godini (Tabela 8).

ZAKLJUČAK

U ovom radu pošli smo od definicije i specifičnosti ekonomske slobode i njene važnosti u međunarodnom poslovanju. Zemlje iz regiona Jugoistočne Evrope bilježile su različit uspjeh u povećanju Indeksa ekonomske slobode u posmatranom periodu, 1996-2007. godine. Najbolje rezultate postigla je Slovenija, dok je Hrvatska uradila najmanje. Analiza ostaje uskraćena za dinamičke podatke za Makedoniju i Bosnu i Hercegovinu zbog nepostojanja uporednih cifara u bazi podataka Fondacije Heritage, dok Crna Gora i Srbija u posljednje četiri godine nijesu predmet istraživanja Indeksa.

LITERATURA

1. William W. Beach and Tim Kane, Ph. D.: *Methodology: Measuring the 10 Economic Freedoms*, izvor: www.heritage.org/research.
2. Perović Nikola: *Komparativna analiza modela međunarodnih tržišnih ulazaka, Preduzetnička ekonomija*, Volume 10, University of Montenegro, Podgorica 2005.
3. David Arnold: *Strategies for Entering and Developing International Markets*, Oct 17, 2003, izvor: <http://www.phptr.com/article>.
4. Tim Kane, Kim R. Holmes, Mary Anastasia O'Grady, *2007 Index of Economic Freedom* (Washington D. C.: The Heritage Foundation and Dow Jones&Company, Inc. 2007), www.heritage.org/index.
5. www.heritage.org.
6. www.mises.org.

Nikola PEROVIĆ

DEVELOPMENT DYNAMICS OF ECONOMIC FREEDOM
IN THE REGION OF SOUTH EASTERN EUROPE

Summary

This article consists of three parts. In the first part the structure of Index of economic freedom is explained, while in the second part we examine importance of economic freedom for international entry mode choice. Finally, the main subject of the third part is to analyze changes in economic freedom of countries in the region of South Eastern Europe, which are Montenegrin competitors towards foreign direct investments.